

TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLERİN YEREL ÖZERKLİĞE BAKIŞI

Doç. Dr. Veysel EREN

Mustafa Kemal Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

Prof. Dr. Yakup BULUT

Mustafa Kemal Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

Doç. Dr. Şaban TANIYICI

Mustafa Kemal Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

Özet

Günümüzün baskın yönetim paradigması, siyasal, yönetsel, mali boyutları bulunan yerel özerklik kavramını, bir ülkedeki demokratikleşmenin belirgin göstergelerinden biri olarak görmektedir. Ulusal ve uluslar arası bilimsel ve siyasal tartışmalarda da yerel özerklik, göz ardı edilemeyecek düzeyde savunulmaktadır. Benzer biçimde siyasal partiler de, demokrasinin en önemli aktörleri olarak kabul edilmektedir. Bir ülkede hazırlanan veya gelecekte hazırlanacak olan kamu politikalarının oluşum sürecinde siyasal partilerin rolü büyüktür. Bu bakımdan, siyasal partilerin yerel özerkliğe bakışı, siyasetin ve kamuoyunun önemli gündemlerinden birini oluşturan konulardan biridir. Bu çalışma, siyasi partilerin özerkliğe bakışının Türkiye'de gelecek on yıllarda ne yönde gelişeceğiyle ilgili kestirimlerde bulunmamıza olanak sağlayacaktır.

Çalışmada, Türkiye'de siyasal partilerin yerel özerklik olgusu konusundaki politikaları değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, partilerin seçim beyannamelerinden ve TBMM genel kurulunda yerel yönetimlerle ilgili yasa tasarıları ile görüşmelerdeki konuşmalardan yararlanılmıştır. Siyasal partilerin yerel özerkliğe bakışı, var olan politik ve sosyal bölünmelerin hangi tarafında yer aldıklarına göre değişmektedir. Merkez-çevre ayrışması ve bunun son yıllarda geçirdiği dönüşümler ile etnik-ulusal milliyetçilik ayrışması partilerin yerel özerklikle ilgili politikalarını etkileyen en önemli faktörlerdir.

Anahtar Kelimeler: Özerklik, yerel özerklik, siyasal parti, demokratikleşme

POLITICAL PARTY POLICIES ABOUT LOCAL AUTONOMY IN TURKEY

Abstract

The dominant paradigm in public administration today views local autonomy which has political, administrative and financial dimensions as an important sign of democratization. Both national and international social scientific platforms also defended the benefits of local autonomy considerably. Similarly, political parties are regarded as the most important actors in a democracy. Political parties play important roles in present and future public policy processes in a country. Therefore, understanding the views of political parties about local autonomy will allow us to predict the direction of this important issue in next decades.

This study evaluates the policies of political parties towards the issue of local autonomy. To this end, the data from political party election manifestos and debates about local government reform in parliamentary committees and in plenary sessions have been used. The views of political parties about local autonomy depend on their position along political and social divisions in Turkey. The center and periphery cleavage and recent changes in this division together with ethnic and national nationalism cleavage are the most important factors affecting political party views about local autonomy.

Key Words: Autonomy, local autonomy, political party, democratization

Giriş

Yerel özerklik, kamu hizmetlerinin merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında bölüşülmesinde, demokratikleşme ve yerelleşme rüzgârlarıyla birlikte kilit bir kavram haline gelmiştir. Bunda gelişmiş demokratik ülkelerin yerel özerkliği, yerelleşmenin, dolayısıyla demokratikleşmenin belirgin göstergelerinden biri saymalarının etkili olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, buldukları ülkede iktidarı kısmen ya da tamamen ele geçirme amacıyla faaliyet gösteren siyasal partiler, kamusal hizmetlerin, kaynakların, yetkilerin ve sorumlulukların merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında paylaşılması sürecinde en önemli aktörlerdir. Bu aktörlerin konuya ilişkin tutumları, ülkemizdeki yerel özerklik düşüncesinin ve uygulamalarının şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Yerel özerkliğin kuşkusuz, idari (serbest karar alma), siyasi (karar organlarının seçimle işbaşına gelmesi ve bağımsızlığı) ve mali (milli gelirden hakça pay alma ve doğrudan vergi salabilme) boyutları bulunmaktadır. Bu çalışma siyasal partilerin özel olarak yerel özerklik konusunda ve daha genel olarak kamu yönetimi ve yerel yönetimler alanında yapılan değişiklikler konusunda nasıl bir ayrışma içerisinde olduğunu araştırmaktadır. Araştırma daha çok merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımının nasıl yorumlandığı ve algılandığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Siyasal partilerin konuya bakışı bir ölçüde merkez-çevre bölünmesine dayanılarak açıklanmaktadır. Elbette merkez ve çevrenin geçirdiği dönüşümlerin ayrışmadaki etkilileri de dikkate alınmıştır.

Kavramsal ve Teorik Çerçeve

Bu başlık altında, yerel özerklikle ilişkili kavramların tanımlarına ve teorik arka planına yer verilmektedir. Bu çerçevede, özerklik, yerel özerklik, yerel özerkliğin sınırları, kapsamı, amaçları ve koşulları üzerinde durulmuştur.

Özerklik

Yunanca autos (kendi) ve nomos (yasa-kural) sözcüklerinden türetilmiş olan özerklik, kendi kuralını, yasasını koyma, kararını alma şeklinde Türkçeleştirilebilir. Bu anlama uygun olarak Türk Dil Kurumu sözlüğünde özerklik, “bir topluluğun, bir kuruluşun ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme hakkı, muhtariyet, otonomi”, felsefede “bir kişinin, bir topluluğun kendi uyacağı yasayı kendisinin koyması” olarak tanımlanmıştır (tdk.gov.tr). Aynı kelimenin karşılığı olarak kullanılan “muhtariyet” kelimesi ise Devellioğlu tarafından “muhtarlık, erkinlik, iradesi ve idaresi kendi elinde olma, kendi kendine hareket edebilme” biçiminde tanımlamıştır (Devellioğlu, 1978:805). Buradan hareketle özerklik, bir grup, örgüt, kurum ya da kişinin kendi kendini yönetmesi ya da kendi faaliyetlerini dış yönlendirme ya da müdahale olmaksızın düzenleyebilmesi olarak tanımlanabilir (Ulusoy ve Tekin, 2009: 261). Özerklik, kendi kendini yönetme, kendi kurallarını oluşturma, kendi kararlarını verme, herhangi bir sınırlama olmaksızın hareket edebilme serbestisi vb. anlamlara da gelmektedir (Mele, 2001).

Özerklik kavramı, sosyal, siyasal, yönetsel ve hukuksal boyutları olan ve bu niteliği ile farklı disiplinlerce incelenen ve tanımlanan bir kavramdır.

Hukuksal boyutuyla özerklik, kendi bağımsız iradesiyle hukuken geçerli, yürütülebilir kararlar alabilen ve bu kararları uygulama gücüne sahip hukuksal varlıklar için kullanılan bir kavramdır (Akyılmaz, 2000: 141-142). Bu anlamda özerklik, kamu kurumlarının, kendilerini kuran kamu idareleri karşısında belli ölçüde bağımsızlığa sahip olmalarını anlatmaktadır. Buradaki bağımsızlık, kamu kurumlarının kendilerine has karar organlarına, malvarlığına, bütçeye ve personele sahip olması anlamına gelmekte olup; vesayet denetimi ile dengelenmiştir. Başka bir ifade ile hukuksal anlamda özerklik, kamu kurumlarının tüzel kişiliğe sahip olmasının bir sonucudur ve vesayet denetimi olmaksızın düşünülemez. İdare hukuku bağlamından özerkliğin, idari özerklik (karar alma özerkliği), personel özerkliği ve mali özerklik (malvarlığı ve bütçe özerkliği) olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır (Gözler, 2007: 211).

Sosyolojik olarak özerklik, sivil toplumun vazgeçilmez unsuru şeklinde algılanmaktadır. Bu bakımdan özerklikten (otonomi), sosyal grupların, kendi ayakları üzerinde durabilmesi, varlığını başkasının desteğine ve yardımına bağlı olarak görmemesi, devletin/hükümetin ve/veya yerleşik resmi siyasetin manipülasyonundan uzak kalabilmesi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla sosyolojik bakımdan özerklik, hem devlet iktidarını sınırlayıcı, hem de o iktidarı hukuka dayandırdığı sürece meşrulaştırıcı bir gücü bağrında taşımaktadır (Yılmaz, 2007: 56).

Yönetim bilimi bakımından özerklik, “kurumların kendi öz sorumlulukları altında ve ülke çıkarları doğrultusunda, kendi hizmetlerini düzenleme hakları” (Tortop, 1996); “farklı isimler taşıyan birimlerin kendilerini yönetme hakkının anayasalarca güvence altına alınması” (Keleş, 1995) ya da “sosyal bir topluluğun ya da tüzel kişiliğin kendilerini yöneten kuralların tümünü ya da bir bölümünü bizzat saptayabilmeleri veya anayasa ve yasaların çizdiği sınırlar içerisinde davranabilme özgürlüğü ve yetkisi” (Akın, 1997) olarak tanımlanabilir. Kamu Yönetimi Sözlüğü özerkliği, “bireylerin, grupların, örgütlerin, kurumların bölgelerin ve devletlerin, gerçek ve tüzel kişilerin haklarını ihlal etmeksizin ulusal ve uluslar arası hukuk çerçevesinde, kendilerini ilgilendiren alanlarda hedefler tayin ederek, kararlar oluşturma yetkisi” şeklinde tanımlamaktadır (Bozkurt vd, 1998: 196). Dolayısıyla yönetsel bakımdan özerklik, dış baskı ve denetimden bağımsız olmayı ve kendisini ilgilendiren hususlarda karar verebilme hakkını ifade etmektedir.

Merkezden yönetim ve yerinden yönetim kuruluşları arasında görev, yetki ve kaynak paylaşımı söz konusu olduğunda özerklik, merkez-yerel ikilemini ve hatta bu ikilemde ortaya çıkan mücadeleyi anlatan “araçsal” bir kavram halini almaktadır. Oysa Alada’nın da belirttiği gibi özerklik, araçsallığı aşan bir derinliğe sahiptir. Kavram, yönetsel-kurumsal bir tanımlamadan öte, sosyal, tarihsel, siyasal ve kültürel boyutlarıyla toplumların kendi kendini var etme ve tasarlama gücünü de içine almaktadır (2008: 5).

Yerel Özerklik ve Sınırları

Merkezden yönetimin ve bürokrasinin sakıncalarını gidermek veya azaltmak amacıyla öngörülen yerel özerklik farklı biçimlerde tanımlanabilir. Yerel özerklik genel olarak, yerinden yönetim ilkesinin geçerli olduğu ülkelerde, yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, merkezi yönetimin hiyerarşik denetiminden bağımsız hareket edebilme yetisi ve kendini merkezi yönetime ihtiyaç duymadan yönetme kapasitesi şeklinde tanımlanabilir (Coşkun, 2008: 365). Bir başka tanıma göre yerel özerklik, “yerel yönetime, herhangi bir devlet ya da merkezi yönetimin karışması olmaksızın, kendi yapı, örgüt ve işlerini düzenleyebilmek konusunda tanınan kapsamlı yasal yetki”dir (Yıldırım, 1993: 149).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nda da yerel özerklik şu şekilde tanımlanmıştır (m.3/1-2):

“Özerk yerel yönetim kavramı, yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır.

Bu hak, doğrudan, eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler veya kurul toplantıları tarafından kullanılacaktır”.

Anayasa Mahkemesi de yerel özerkliği bir kararında (E.1987/18- K.1988/23) şu şekilde tanımlamaktadır: “Yerel yönetimlerde özerklik ise, Anayasa ve yasaların belirlediği kamu hizmetlerinin önemli bir bölümünü yurttaşların yararına olarak, yerel yönetimlerin sorumluluğu altında yerine getirilmesi yetkisidir”.

Özerklik ve yerel özerklik tanımları incelendiğinde yerel özerkliğin “yerel yönetim tüzel kişiliğinin özerkliği ve yerel halkın özerkliği” olmak üzere başlıca iki yönünün olduğu söylenebilir (Keleş, 1998:263):

Yerel özerkliğin birinci anlamı, yerel yönetimlerin merkezi yönetimle olan ilişkisini, bir diğer ifadeyle **idareler arası dikey ilişkileri** konu edinmektedir. Tüzel kişiliğe özerklik tanınması biçiminde de ifade edilen bu anlama göre; a) merkezi ve yerel yönetimlerin temel fonksiyonlarının ayrılması, b) yerel yönetimlerin mali durumunu güçlendirici önlemler alınması ve c) merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki denetiminin sınırlı düzeylere indirilmesini gerektirmektedir.

Yerel özerkliğin ikinci anlamı ise, **devlet içindeki yatay ilişkileri** konu edinmektedir. Yerel halkın özerkliği olarak da ifade edilen yerel yönetim özerkliğinin bu anlamı; halkın görevli organlarını seçme hakkının olması ve bu organlara karar verme yetkisinin tanınması anlamına gelmektedir. Elbette bu yetki, seçimle işbaşına gelen yerel yönetim organlarının, yerel nitelikteki işlerle ilgili kararlar alıp bunları uygulamaya geçirirlerken, yerel ekonomik ve sosyal koşullardan (yerel baskı grupları, siyasi partilerin yerel teşkilatları ve yerel politikayı yeniden şekillendirmeye

yönelik girişimler gibi) etkilenmemesini ve yerel halk tarafından denetlenmelerini de konu edinmektedir.

Kısaca yerel yönetim tüzel kişiliğinin özerkliği, yerel organların merkezle; yerel halkın özerkliği ise halkla olan ilişkileri ilgilendirmektedir. Ancak hem merkezle ilişkiler hem de yerel halkla ilişkiler devletlerin üniter ya da federal olmalarına göre şekillenecektir. Üniter devlet ilkesine sahip olan ülkelerde “devletin bölünmezliği ilkesi” ile “idarenin bütünlüğü ilkesi” yerinden yönetim ilkesinin sınırlarını ortaya koymaktadır. Nitekim Anayasamız bu hususu 3. maddesinde “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür” diyerek açıkça ortaya koymuştur. Diğer taraftan 123. maddesinde de “idare, kuruluş ve görevleri ile bir bütündür ve kanunla düzenlenir” ifadesine yer vererek “idarenin bütünlüğü ilkesini” vurgulamıştır. Üniter devlet geleneğine sahip olan ülkelerde “ülke bütünlüğü” esastır ve bunu sağlamak için de merkezi yönetim kuruluşlarıyla, çeşitli hizmetleri yerine getiren kuruluşların uyum içinde çalışmaları gerekmektedir. Yerel yönetimlerce kullanılan yönetsel yetkilerin sınırlarını da bu ilke belirlemektedir (Karakılçık ve Özcan, 2005: 13).

Yerel özerklik, bu çerçevede, şu genel sınırlamalara tabi tutulmaktadır: a) Yerel yetkililerin girişimleri için belli durumlarda merkez onayının aranması b) Yerel yönetimlerce anayasa ve yasalara aykırı kurallar konulamaması, c) Tüketicinin korunması ve genel ulaşım planlamasında olduğu gibi, yerel topluluğu aşan ya da merkezi yönetimi etkileyebilecek düzenlemelerin yerel yönetimlerce tek başına yapılamaması (Yıldırım, 1993: 150).

Yerel Özerkliğin Amaçları

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere yerel özerklik, “yerel yönetimlerin karar organlarına, kent hizmetleri üzerinde yürütülür nitelikte kararlar alma, bu kararların yürütülmesi için özgürce kaynak bulma, bu kaynakları özgürce kullanabilme ve yine belediye hizmet örgütlerini özgürce kurma ve kullanma yetkisi” vermektir (Görmez, 1995: 330).

Bu tanımlardan yola çıkarak yerel özerklik ilkesinin başlıca üç temel amaca hizmet ettiği söylenebilir (Yıldırım, 1993: 149):

a) Artan yerel hizmet taleplerini karşılayabilmesi için, yerel yönetimlere yetki ve esneklik sağlamak,

b) Yerel yönetimlerin kendi koşul ve ihtiyaçlarına uygun yönetim yapı ve biçimini belirlemesine olanak tanımak,

c) Yerel yönetimi, çoklukla merkezi yönetimin karışmalarından korumak; aynı zamanda merkezi yönetimi de mevcut ya da yeni ihtiyaçların varlığı halinde yerel yönetimlerden yetki ve kaynak konularında gelecek sürekli talep ve baskılara maruz bırakmamak.

Yerel özerkliğin amaçları bunlar olmakla birlikte, Keleş’in de belirttiği gibi, kimi zaman yerel özerkliğin ve yerel yönetim birimlerinin gerçek niteliğine ilişkin algılamalar, egemenlik kavramı ile karıştırılmaktadır. Oysa yerel yönetimler,

“egemenlik altı” birimlerdir ve doğaları gereği egemenliği kullanma ya da paylaşma hakları bulunmamaktadır (Keleş, 1998: 54). Federal devletlerde federe birimlerin sahip olduğu iç ilişkilerinde bağımsızlık, onların yarı bağımsız devletçik olmalarından kaynaklanmaktadır. Oysa Üniter devlet yapılarında yerel yönetimlere tüzel kişilik kazandıran da yine merkezi yönetimin kendisidir. Böylece merkezi yönetimce tüzel kişiliğe kavuşturulmuş olan yerel yönetimlerin, yerel özerkliği hangi sınırlar içinde kullanabilecekleri de yine merkezi yönetim tarafından tüm ülkede geçerli olacak şekilde hazırlanıp yürürlüğe konulan Anayasa ve yasalarda belirlenmiştir.

Özetle yerel özerkliğin verilme nedeni, merkezi yönetimin egemenliğinin bir parçasını yerel yönetimlerle paylaşmak değil, yerel hizmetlerin daha etkin, verimli, hızlı, kaliteli ve ucuz yürütülmesini sağlamaktır. Yine demokratik gelişmenin temel göstergelerinden biri olan yerel özerklik ilkesi, yerel yönetimleri her türlü denetimin dışında ya da üzerinde bulundurmamak, yani “denetimsizlik” anlamına da gelmemektedir. Merkezi yönetim, yerel özerklik ilkesini zedelemeyen, yerel yönetimlerin kararları, eylem ve işlemleri, organları ve personeli üzerinde, Anayasal sınırlar içinde denetim yapma yetkisine sahiptir.

Yerel Özerkliğin Koşulları

Yerel yönetimlerin özerkliğinden söz edebilmek için, merkezi yönetimin yerel yönetimlere bazı hak ve yetkileri de tanımış olması gerekmektedir. Gerçek bir yerel özerklik için, yerel yönetimlerin kesin karar alma yetkisine sahip olması, organlarının seçimle işbaşına gelmesi ve bağımsızlığı ile mali kaynaklara sahip olması bir zorunluluktur. Bu koşullar sağlanmadan yerel yönetimlerin özerkliğinin varlığı tartışmalıdır (Coşkun, 1996: 42-43; Çevikbaş, 2008: 76):

a) *Kesin karar alma yetkisi:* Yerel yönetim özerkliğinin ilk koşulu, kesin karar alma yetkisidir. Yerel yönetimin özerk olması, her şeyden önce, bu kuruluşların, üst makamların onayına ve ön iznine gerek olmaksızın kesin kararlar alabilmesini ve bu kararları uygulayabilmesini ifade etmektedir. Yerel yönetimlerin almış oldukları kararların uygulanabilmesi, başka bir otoritenin iznine ve onayına bağlanmıyorsa, burada yerel özerklikten söz edilemez.

b) *Organlarının seçimle işbaşına gelmesi ve bağımsızlığı:* Yerel özerkliğin ikinci şartı, bu kuruluşların yürütme organlarının üyelerinin yerel halk tarafından demokratik usullerle seçilmesi ve bu organların merkezi yönetim karşısında bağımsız olması gerekmektedir. Dolayısıyla yerel özerklik, merkezi yönetimin, yerel yönetim kuruluşlarının personeli üzerinde atama, yer değiştirme, görevden alma gibi işlemlerde bulunmasına izin vermez. Ayrıca yerel yönetim personelinin merkezi yönetime karşı bağımsız olması ve onun etkisinden uzak hareket etmesi de yerel özerkliğin bir gereğidir. Özetle yerel yönetimlerin organlarının seçimle işbaşına gelmesi özerkliğin önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Ancak seçim özerklik için yeterli bir koşul değil, organların bağımsızlığını sağlayıcı bir araçtır.

c) *Mali kaynaklara sahip olması:* Yerel yönetimlerin görevlerini yerine getirebilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için mali özerkliğe sahip olmaları esastır.

Mali özerklik, özerk kuruluşların ayrı mal varlığına ve gelir kaynaklarına sahip olabilmelerine ve kanunların öngördüğü esaslar dairesinde kendi organlarının kararlarına dayanarak harcama yapma esasına dayanır. Ancak Üniter devlet ilkesi nedeniyle mali özerklik ilkesi de, kanunların öngördüğü usul, şekil ve esaslarla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla yerel yönetimler kendilerine tanınan mali özerklik yetkisini, Anayasanın ve kanunların çizdiği sınırlar içinde kullanabilirler. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı da, yerel yönetimlere üstlendikleri hizmetlerle ilgili kaynakların sağlanmasının gerekliliğini vurgulamakta ve yerel hizmetlerin yerel yönetimler tarafından en etkin şekilde yerine getirilmesinin yerel yönetimlerin mali kaynak yönünden yeterli hale getirilerek, mali özerkliğe kavuşturulmasıyla sağlanabileceğini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de Siyasi Partilerin Yerel Özerkliğe Bakışı

Türkiye’de siyasal partilerin yerel yönetimlere ve yerel özerklik kavramına yaklaşımları, Türk parti sistemini belirleyen sosyal ve politik bölünmelerden etkilenmiştir. Ayrıca uluslar arası gelişmeler ve ülkedeki hakim siyasal kültür de parti ideolojileri ve parti sistemi derecesinde etkili olan unsurlardır.

Siyasal partiler çeşitli politikalarını belirlerlerken, parti sisteminin oluşumunu da biçimlendiren sosyal ve politik ayrımlardan etkilenirler. Siyasal partilerin yerel yönetimlere bakışı da bir ölçüde Türkiye’de hakim olan ve partilerin temsil ettiği daha genel politik ve sosyal bölünmeler tarafından şekillendirilmiştir. Şerif Mardin’e göre bu politik ve sosyal bölünmelerden Türkiye için en önemlisi merkez-çevre ayrımıdır (Mardin, 1973: 169-190). Mardin, 1970’li yıllarda Türk siyasal yaşamındaki temel bölünmeleri incelediği yazısında, merkezin daha modern, merkeziyetçi, seküler ve Batılılaşma yanlısı, çevrenin ise daha yoksul, geleneksel, dindar ve Batılılaşma karşıtı özellikler gösterdiğini savunmuştur. Bu bakış açısına göre Türkiye’de siyasal yaşam, merkez ile çevre arasındaki mücadeleyle, yani merkezin geri kalmış ve geleneksel çevreyi Batılılaştırma çabaları ile şekillenmiştir. Şüphesiz günümüzde merkezin ve çevrenin özellikleri dönüşüm geçirmiştir. Çevre, Batı karşıtlığından Batı taraftarlığına evrilmiş, merkezin Batıya karşı tutumu da değişmiştir. Bu merkez-çevre ayrımının, siyasal partilerin yerel özerkliğe bakışını da etkilediğini söylemek mümkündür.

Türkiye’deki aşırı merkeziyetçi yapı bütün partiler tarafından eleştirilmiş, merkezden yerel yönetimlere yetki ve kaynakların aktarılması gerektiği belirtilmiştir. Buna rağmen, bu aktarımın niteliği ve yöntemi konusunda siyasal partiler arasında ayrışma yaşanmaktadır. Bu ayrışma, özellikle yerel yönetimlerde AK Parti iktidarı döneminde gerçekleştirilen ve yerel özerkliği desteklediği iddia edilen reformlar sırasında açıkça ortaya çıkmıştır. Reformları gerçekleştiren AKP, reformları uluslararası, siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlerle savunurken, CHP ve MHP gibi partiler yine uluslararası, siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlerle reformlara karşı çıkmaktadırlar.

CHP’nin değişikliklere karşı çıkarken dile getirdiği endişelerin bir kısmı Türk siyasal yaşamını biçimlendiren merkez-çevre bölünmesinin bir sonucudur. Bu

çalışma siyasal partilerin özel olarak yerel özerklik konusunda ve daha genel olarak kamu yönetimi ve yerel yönetimler alanında yapılan değişiklikler konusunda nasıl bir ayrışma içerisinde olduğunu araştırmaktadır. Bu konudaki ayrım bir ölçüde daha önce belirtilen merkez-çevre bölünmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan merkez ve çevrenin geçirdiği dönüşümler de ayrışmada etkili olmuştur.

AK Parti, yapılan değişiklikleri savunurken çevrenin merkez karşısında güçlendirilmesi ihtiyacı ile beraber dünyadaki gelişmelerin de yapılan değişiklikler yönünde olduğunu iddia etmektedir. Geleneksel olarak çevreye yakın sosyal ve politik gruplar 1980'lerden itibaren ekonomik ve siyasal yaşama daha çok katılmaya başlamıştır. Ülkedeki siyasal şartların da etkisi ile Batı karşıtlığından Batı yanlısı bir tutum içerisine girmişlerdir (Kubicek, 2009: 2). Bu doğrultuda Batı'nın talep ettiği siyasal ve ekonomik liberalleşme politikalarının uygulayıcısı olmuşlardır. AK Parti bunun en güzel örneğidir.

Diğer taraftan merkez solun en güçlü partisi CHP'de dönüşüm geçirmiştir. 1990'larda CHP siyasal reformlardan ve 1982 anayasasının değişiminden yana bir politika izlemiştir. Yine CHP Kürt sorunu konusunda en liberal politikalara sahip olmuştur. CHP 2000'li yıllarda, özellikle AK Parti iktidarının izlediği Batı ve AB yanlısı politikaların, AK Partinin ülkenin seküler yapısını zayıflatmak için kullanıldığından endişe ederek, AB'nin bazı taleplerine karşı çıkmıştır (Gülmez, 2008:423-436).

Siyasal Partiler ve Yerel Yönetim Reformları

Yerel yönetim reformları ve yerel özerklik konusunda partiler arasında en çok tartışma yaratan alanlardan birisi merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki paylaşımı konusudur. Yetki paylaşımının niteliği devletin üniter veya federal yapıya sahip olup olmaması ile ilgili olarak görülmüştür. Bu konuda en çok gündeme getirilen kavramlar ise genel yetki ilkesi ile subsidiarite kavramlarıdır. Genel yetki ilkesi çerçevesinde merkezi yönetimin yetkileri sayılarak belirtilmekte, özellikle sayılarak belirtilmeyen diğer alanlarda, yerel yönetimler kamu hizmetlerinin sunumunda genel yetkili kılınmaktadır. 1992 yılında Maastricht antlaşması ile resmen Avrupa Birliği hukukuna giren subsidiarite ilkesine göre ise kamu hizmetlerinin vatandaşa en yakın birim tarafından yerine getirilmesi esastır.

Avrupa Yerel Özerklik şartının merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımı ile ilgili hükümlerine bakıldığında, Şartın 4. maddesinin konuyu düzenlediği görülmektedir. Yerel yönetimlerin temel yetki ve sorumluluklarını ilgilendiren 1,2 ve 4. fıkralardan özellikle 2. fıkra 'yerel yönetimler, yasanın çizdiği sınırlar içinde, yetki alanlarının dışında bırakılmış olmayan ve başka yönetimlere verilmemiş olan her konuda etkinliklerde bulunmak yönünden tam takdir hakkında sahiptirler' denilmektedir. Buradan yola çıkılarak genel yetki ilkesi ve subsidiarite ilkelerinin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı tarafından benimsendiği söylenebilir. Ruşen Keleş istisnalar olmakla birlikte, genel yetki ilkesinin birçok Avrupa Konseyi ülkesinde kabul edilen uygulama olduğunu belirtmektedir (Keleş, 1995b: 12).

Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımı konusunda AKP’nin tavrı genel yetki ilkesinin uygulanmasının gerekli olduğu yönünde olmuştur. 2004 ve 2005 yıllarındaki yasal değişikliklerle bu ilke Türk Kamu yönetimine aktarılmıştır.

AKP Hükümetleri döneminde genel olarak Kamu Yönetimi ve yerel yönetimler alanlarında önemli reformlar uygulamaya konmuştur. Bu doğrultuda çalışmalara temel teşkil etmek üzere yapılan Başbakanlık tarafından yayınlanan *Değişimin Yönetimi için Yönetimin Değişimi* gibi çalışmalarda yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması sürecinde yerel yönetimlerin ağır bir merkezi vesayet altında, yetersiz yerel kaynaklar ile çalıştığı, bu durumun Avrupa Yerel Yönetimler özerklik Şartına uygun olarak düzeltilmesi belirtilmiştir. Bu kapsamda merkezi yönetimin görev ve işlevleri belirlendikten sonra her türlü yerel nitelikli görev ve hizmetlerin yerel yönetimlere verileceği dile getirilmiştir (Dinçer ve Yılmaz, 2003). Genel yetki ilkesine uygun olan bu anlayış, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması ve yerel yönetimler alanında yapılan değişikliklere temel teşkil etmiştir. Ayrıca, kamu yönetiminde reform çalışmalarının nedeni açıklanırken Batı ülkelerinde kamu yönetimindeki hakim anlayışın demokratikleşme, yerelleşme, sivilleşme olduğu, buna göre belediye yasası gibi yasalarda yapılan değişikliklerin amacı olan ‘yönetime halkın daha yüksek düzeyde katılımı, yetkilerin yerel yönetimlere ve dolayısıyla belediyelere doğru genişlemesi, merkezin yetkilerinin daraltılması, birçok kamu hizmetinin de sivil alana; yani, piyasa dinamiklerine bırakılmasının günümüz dünyasının idaredeki yeni ve kaçınılmaz eğilimidir’ (Ürün, 2004).

AK parti Haziran 2011 seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesinde Yerel özerklik konusunda da yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluk açısından güçlendirilmesi, mali kaynakların artırılması ve katılımcı özelliklerinin genişletilmesi gereği vurgulanmıştır. Bu konuda yapılanlar sıralanırken 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir belediyeleri Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdareleri (İÖİ) Kanunu, 5355 sayılı mahalli idareler birlikleri kanunu ve 5779 sayılı İÖİ ve Belediyelere Genel Bütçe gelirlerinden pay ayrılması hakkında kanunun yerel yönetimlere etkinlik ve verimlilik artışını sağlama konusunda katkılarından söz edilmiştir. AK Parti seçim beyannamesine göre yerel özerklik bağlamında yerel yönetimlerin görev ve yetkileri artırılabilecektir. Merkezden yerele yetki devri devam edecektir. Yerel bazda hizmetlerin yerel yönetimler eliyle yapılması süreci hızlandırılacaktır (AK Parti Seçim Beyannamesi, 2011:137-138).

Cumhuriyet Halk Partisi ise merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki paylaşımı konusunda AK Partiden çok farklı bir yaklaşımı dile getirmiştir. CHP’nin en önemli iddiası değişikliklerin üniter devlet yapısına uygun olmamasıdır. AK Parti değişimi savunurken merkezde aşırı düzeyde yetki yığılması olduğu, bu yetkilerin ve kaynakların yerele aktarılarak devletin daha demokratik olacağını, halkın güveninin artacağını hem de yerel yönetimlerin güçlendirileceğini iddia ederken, CHP ise merkezden yerele yetki aktarılırken merkezi idarenin görev ve

hizmetleri sayılarak sınırlandırılması ve kalan tüm görev ve yetkilerin yerel yönetimlere bırakılmasının üniter yapıdan federal bir yapıya geçiş olarak görmektedir. CHP'ye göre kamu yönetiminde yeniden yapılanma adı altında üniter yapıyı, merkezin yetkilerini ve görevlerini azaltan, merkezi zayıflatan ve güçsüzleştiren bir süreç tasarlanmaktadır. Bu süreçte yerel yönetimlerin güçlendirilmesi yerine merkezden alınan bir kısım görev ve yetkiler özelleştirilmek amacıyla yerel yönetimlere verilmektedir. *'Bu yaklaşım, üniter yapıyı gevşetmeyi, federalizme kapı aralamayı gündeme getirici niteliktedir. Üniter yapıyı seyreltip, federalizmi çağırıştırılmaktadır.'*

Bu noktada, CHP'nin son yasal düzenlemelerdeki merkez-çevre yetki paylaşımı konusunda, Türk siyasal yaşamını biçimlendiren merkez-çevre bölünmesinin etkisi ile hareket ettiği görülmektedir. CHP'ye göre' AK Parti tarafından yapılan reformların asıl amacı ulus devleti tasfiye etmektir. Ulus-devletin güçsüzleştirilmesi amacının altında da onun niteliği olan laik demokratik cumhuriyetin zayıflatılması yatmaktadır. Bu anlayışa göre AK Partinin kendi planları ile küresel güçlerin dayatmaları örtüşmektedir:

Küreselleşme yerelleşmeye ve mahalli kültüre dayanmak zorunda olduğundan ve yerel kültür de islami olduğundan küreselleşme islamlaşma demektir. Ve işte küresel sürecin son aşamasında, küresel sürecin çözüp aşındırdığı demokratik cumhuriyetin yerini, tüm temel ilkelerinin dinsel olduğu, daha ademî merkeziyetçi, daha dinci bir yapıya devretmesi zorunlu olacaktır... Ulus devleti yıkım projesi, bu noktada, iki ayrı yönden gelen küreselleşmeci ve karşıdevrimci saldırıların bilinçli işbirliği ve dayanışmasıyla güçlenmektedir (Güneş, 2004).

CHP'nin, 12 Haziran 2011 seçim beyannamesinde de yerel yönetimlerin daha güçlü idari ve mali yapıya kavuşturulacağı vurgulanırken, bunun üniter devlet içinde yapılacağı belirtilmektedir. Ayrıca partinin devletin küçültülmesine ve özelleştirmeye karşı olduğunu vurgulamak için de merkezi yönetimlerin sorumluluktan kaçmak için değil kamu hizmetlerinde etkinliği sağlamak amacıyla yerel idarelerle hizmetleri bölüşeceği bir yapı oluşturulacağı yazılmıştır. Bunu yaparken merkezi-yerel yönetimler arasında hizmet bütünlüğünü sağlanacağına değinilmiştir. Belediyelerin çokuluslu şirketler karşısında ağır borç yükü ile zayıf düşmemesi için müdahil olunacağı da belirtilmektedir (CHP Seçim Beyannamesi, 2011).

AK Parti ise kamu yönetimi sisteminde yeniden yapılanma ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımındaki değişikliklerle ülkenin federal bir yapıya götürüldüğü iddiasını reddederek yasama ve yargı yetkisinin devredilmediğini, dolayısıyla üniter yapının bozulmadığını belirtmektedir. Üniter yapıya zarar verme veya ülkeyi İslamlaştırma değil kamu hizmetlerinin adil, ayrımsız, eşit, süratli, kaliteli, etkili ve verimli sunumu için merkezî idare ile mahallî idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarını yeniden belirlediğini savunmaktadır.

Buna göre yerel yönetimler daha etkili yerine getirebilecekleri konularda yetkili kılınmaktadır (KYTKT¹ üzerine TBMM Genel Kurul Görüşmeleri).

Yerel yönetimler alanında merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımını değiştiren reformlarda uluslar arası kuruluşların etkisi konusunda da iki parti birbirlerinden ayrılmaktadır. CHP'nin önde gelen yöneticilerinin bakış açısından ise bu AK Partinin yerelleşme ve demokratikleşme olarak gördüğü değişiklikler Dünya Bankası, OECD, IMF gibi kuruluşlardan alınan borçlar karşılığında dayattıkları şeylerdir. Buna göre kamu yönetimi reformunda temel amaç 'ulusal, yönetsel, sosyoekonomik düzenin makro düzeyde, sektörel düzeyde, politika düzeyinde, plan program düzeyinde küresel kapitalizmin istem ve beklentilerine uyarlanması; yani, yapısal uyarılma, bu dayatmalara boyun bükme. Bu küresel plan, inanıyorum ki, Adalet ve Kalkınma Partisinin icadı değil, onun teslim olduğu bir plandır (Güneş, 2004).

Buna göre 'bu bir kamu yönetimi yasası tasarısı kimliğinden çok, bir işletme yönetimi yasası tanımına uymaktadır (TBMM Genel Kurul Tutanakları, 2004). Buna göre kamu yönetimi sisteminde yapılmak istenen değişiklikler kamu yönetimi, toplum yararı, ulusal çıkar gibi kavramları yok etmektedir. Kamu hizmetini, kamu görevini kamu kurumlarının görevi olmaktan çıkarmakta, yerli-yabancı -tercihen yabancı- özel sektöre devretmekte, kamu kurumu yerine yerli-yabancı -tercihen yabancı- şirketler, kamu hizmetini talep eden vatandaş yerine sıradan müşteri, kamu hizmetlerini talep etme hakkı yerine maliyet, fiyat, kamu yararı yerine kârlılık anlayışını yasalılaştırmaktadır. Bu yönelişin temel hedefi sosyal devlettir; çünkü, modelin özü, devleti, kamu hizmeti üretecek ekonomik olanaklardan yoksun bırakmaktadır; kâr için değil, sadece kamu yararı için kamu hizmeti sunan kamu kurumlarını özel sektöre devretmektir. Devletin aslî ve sürekli görevlerini özelleştirmektir. Bu nedenle "toplum için sosyal devlet" kavramı yerine, "piyasa için devlet" kavramını koymaya odaklanan bu girişime karşı çıkılmalıdır.

AK Parti açısından ise kamu yönetimi alanında ve yerel yönetimler alanındaki değişiklikler Batıdaki kamu yönetimi alanındaki hakim anlayışa paralel, devleti daha etkin hale getirmeye yönelik reformlardır. Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımı konusunda ise Avrupa Konseyi'nin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Avrupa Birliği'nin subsidiarite prensibine uygun hareket edildiği vurgulanmaktadır.

Etnik-Ulusal Milliyetçilik Ayrışması ve Yerel Özerklik

Siyasal partilerin yerel özerkliğe bakış açıları tartışılırken, etnik temelli bir parti olan Barış ve Demokrasi Partisinin son dönemde dile getirdiği 'demokratik özerklik' projesi de incelenmelidir. BDP, demokratik özerklik adını verdiği projesinde, Fransa gibi merkezîyetçi geleneğe sahip ülkelerde dahi üniter devlet ilkesinin değiştiğini savunarak Türkiye’de kültürel özerkliği, seçilmiş bölgesel meclisleri de içeren yeni bir yönetim modeli önermektedir. Bu talepler idari

¹ Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı

reformun ilerisine giderek siyasi yapıda da değişiklikler gerektirmektedir. Buna göre merkez ile bölgeler arasında egemenliğin paylaşımı olarak nitelendirilebilecek federal bir yapıyı andıran bir sistem savunulmaktadır. Bayrağın ve resmi dilin tüm 'Türkiye ulusu' için geçerli olacağı ama her bölge ve özerk birim kendi renkleri ve sembolleriyle demokratik öz yönetimini oluşturacağı söylenmektedir (bdp.org.tr). BDP'nin yerel özerkliği 'kültürel özerklik' olarak anladığı ve bunun da sadece kamu yönetimi sisteminde değil ulusal kimlik alanında da sonuçlar doğuracağı söylenebilir.

Bu anlayışın karşı kutbunda ise Milliyetçi Hareket Partisi'ni görmek mümkündür. MHP, 12 Haziran 2011 seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesinde üniter yapıyı muhafaza etme konusundaki hassasiyetini güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Türkiyelilik üst kimliği gibi kavramların kullanılmasına ve Türk yönetim yapısında yerel yönetimlerin bölgesel veya yerel parlamento olarak çalışacağı özerk bölgeler sistemine karşı çıkmaktadır. Bunun yanında merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki yetki, görev ve sorumluluk sınırlarının tam olarak belirlenmesinin kamu yönetimi reformunun bir parçası olacağı belirtilmektedir (MHP Seçim Beyannamesi, 2011: 44).

Bu talepler AK Partinin yerel yönetimler reformları ile merkezden yerele yetki devri, yerel yönetimleri genel yetkili yapılması girişimlerinin de ötesine geçmektedir. Avrupa Yerel Özerklik Şartı da bölgesel ve yerel birimlere siyasi özerklik amacı ile hazırlanmamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'de siyasal partilerin yerel özerklik olgusu konusundaki politikaları değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda partilerin seçim beyannamelelerinden ve TBMM genel kurulunda yerel yönetimlerle ilgili yasa tasarıları ile görüşmelerdeki konuşmalardan yararlanılmıştır. Siyasal partilerin yerel özerkliğe bakışı var olan politik ve sosyal bölünmelerin hangi tarafında yer aldıklarına göre değişmektedir. Merkez-çevre ayrışması ve bunun son yıllarda geçirdiği dönüşümler ile etnik-ulusal milliyetçilik ayrışması partilerin yerel özerklikle ilgili politikalarını etkileyen en önemli faktörlerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde son dönemde yerel özerklik şartıyla ilgili Türkiye'nin çekincelerinin kaldırılacağına ve yerel özerkliğin tanınacağına ilişkin açıklamalar yapılmaktadır. Bu açıklamalara yine aynı parti içerisinde tepkilerin olması, bu konunun sadece partiler arasında bir bölünme ve ayrışma konusu olmayıp siyasal partilerin bazılarının kendi içinde de bölünmeler oluşturduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Akın, C. (1997). “Türkiye’de Yerel Özerkliğin Anlamı”, *Türk İdare Dergisi*, 69 (414), 111-124.

AK Parti 2011 Seçim Beyannamesi, Türkiye Hazır: Hedef 2023

Akyılmaz, B. (2000). “Mahalli İdarelerde Özerkliğe Yönelik Tehditler ve Merkezileşme Eğilimleri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8 (1–2), 141–159.

Alada, A. B. (2008). “Türkiye’de Yerel Yönetimleri ‘Özerklik Meselesi’ Üzerinden Yeniden Düşünmek”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17 (4), 5-44.

Anayasa Mahkemesi Kararı (E.1987/18-K.1988/23), www.anayasa.gov.tr, (17.04.2011).

bdp.org.tr, *Demokratik Özerklik Projesi*, Barış ve Demokrasi Partisi internet sitesi, <http://www.bdp.org.tr/tr/demokratik-ozerklik-projesi>, erişim: 25.05.2011.

Bozkurt, Ö., Turgay E. ve Sezen S. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, TODAİE Yayın No: 283, Ankara.

CHP, *12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Beyannamesi*.

Coşkun, B. (1996), “Türkiye’de İdari Vesayet Denetimi ve Yerel Yönetimlerin Özerkliği”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5 (3), 35-47.

Coşkun, B. ve Başak K. (2008). “Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik: Modeller ve Uygulamalar”, içinde: *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, (Ed.: Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk ve Bayram Coşkun), 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, s. 363-386.

Çevikbaş, R. (2008). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Yerel Özerklik ve İdari Vesayet”, *Yerel Siyaset*, Ağustos 2008, 74-86.

Demokratik Özerklik Projesi, Barış ve Demokrasi Partisi İstanbul İl Başkanlığı internet sitesi (Erişim tarihi: 25.05.2011).

Devellioğlu, F. (1978). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Doğuş Ltd. Şti. Matbaası.

Dinçer, Ö. ve Cevdet Y. (2003). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma 1: Değişimin Yönetimi için Yönetimde Değişim*, Ankara: T.C. Başbakanlık.

Görmez, K. (1995). “Türkiye’de Yerel Yönetim Reformu Üzerine”, *Yeni Türkiye*, 4, 327-339.

Gözler, K. (2007). *İdare Hukuku Dersleri*, Bursa: Ekin Yayınları.

Güneş, H.F. (2004). Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı'nın tümü üzerinde TBMM Genel Kurulu'nda yapılan görüşmeler. (18 Şubat 2004 - 22.Dönem 2.Yasama Yılı 54. Birleşim).

Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı'nın tümü üzerinde TBMM Genel Kurulu'nda yapılan görüşmeler. (18 Şubat 2004 - 22.Dönem 2.Yasama Yılı 54. Birleşim)

Karakılıç, Y. ve Özcan, A. (2005). "Yerellik (subsidiarite) İlkesinin Türk Yerel Yönetim Dizgesinde Uygulanabilirliğinin İrdelenmesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 14 (4).

Keleş, R. (1995a). "Üniter ve Federal Devletlerde Yerel Yönetimler Adlı Uluslar Arası Yerel Yönetimler Seminerinde Yapılan Konuşma", Ankara: Türk Belediyecilik Derneği Yayını.

Keleş, R. (1995b). Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4 (6), 12.

Keleş, R. (1998). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 3. Baskı, İstanbul: Cem Yayınları.

Kubicek, P. (2009). "The European Union, European Identity, and Political Cleavages in Turkey", http://www.unc.edu/euce/eusa2009/papers/kubicek_04D.pdf, (Erişim tarihi: 25.05.2011).

Mardin, S. (1973). "Center Periphery Relations: A Key to Turkish Politics." *Deadulus* 2 (1), 169-190.

Mele, A.R. (2001). *Autonomous Agents-From Self Control To Autonomy*, New York: Oxford University Press'den aktaran: Ulusoy, Ahmet ve Tekin Akdemir (2009), "Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (21), 259-287.

Milliyetçi Hareket Partisi 2011 Seçim Beyannamesi, s. 44.

Tortop, N. (1996). *Yerel Yönetimler Maliyesi: Görev ve Kaynak Bölüşümü*, Ankara: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Yayınları, Yayın No: 263.

TBMM Genel Kurul Tutanakları, 9 Temmuz 2004.

Türkiye Hazır: Hedef 2023, Ak Parti 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, s. 137-138.

Ulusoy, A. ve Tekin, A. (2009). "Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (21), 259-287.

Ürün, H. (2004). *Belediye Yasası Genel Kurul Görüşmeleri*, 1 Temmuz 2004, TBMM Tutanakları.

Yıldırım, S. (1993). *Yerel Yönetim ve Demokrasi*, IULA-EMME, İstanbul: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yay.

Yıldız, Ö. (2007). "Sivil Toplum Örgütleri, 'Özerklik': Kavramsal Bir Açılım", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 53-58.